

75. kongres Međunarodnog udruženja filmskih arhiva (FIAF).

Lausanne, Švicarska, 7. – 13. travnja 2019.

75. kongres FIAF-a (Međunarodnog udruženja filmskih arhiva) održan je od 7. do 13. travnja 2019. godine u Lausanni, u organizaciji Švicarske kinoteke (*Cinémathèque suisse*), jedne od najvećih i najagilnijih kinotečnih ustanova u svijetu. Mjesto održavanja kongresa bila je secesijska zgrada Casina de Montbenon, sjedišta Švicarske kinoteke, a prisutni su bili predstavnici 72 svjetska arhiva s punopravnim članstvom u FIAF-u i 29 arhiva pridruženih članova ovog udruženja. Kao i uvijek, Kongres je podijeljen u tri programske cjeline – započeo je Simpozijem, čija tema je ove godina bila *Prošlost i budućnost filmskih arhiva*, nastavio se Forumom drugog stoljeća u kojem se na dva okrugla stola raspravljalo o više aktualnih pitanja iz suvremene filmske arhivistike, da bi završio zasjedanjem Generalne skupštine, najvišeg upravnog tijela FIAF-a.

Nakon uvodne riječi Nourie Hernandez, rektorice Sveučilišta u Lausanni (*Université de Lausanne – UNIL*), uslijedila je prva panel-diskusija ovogodišnjeg simpozija, pod nazivom „*Moguće budućnosti filmskih arhiva*“. Naglašeno je kako će se arhivisti moći okrenuti budućnosti tek kad ispravno sagledaju sadašnji trenutak, u kojem se pod valom tehnoloških promjena ubrzano mijenja i sam karakter ove djelatnosti te kad prihvate „permanentnu krizu filmskih arhiva“, kako je svoje izlaganje duhovito nazvao Tiego Baptista iz Portugalske kinoteke (*Cinematheca Portuguesa-Museu Do Cinema*). Jan Müller, novi ravnatelj Australškog filmskog arhiva (*National Film and Sound Archive of Australia - NFSA*), čovjek bogatog iskustva - kako u području audiovizualne arhivistike tako i u marketingu, predstavio je inovacije u prezentaciji i distribuciji audiovizualnog gradiva koje njegov arhiv namjerava implementirati u bliskoj budućnosti. Ovo izlaganje (pogotovo dio o digitalnom bojanju crno-bijelog gradiva) izazvalo je diskusiju u kojoj je zamjetna bila polarizacija prisutnih po pitanju očuvanja klasičnih etičkih normi u provedbi suvremenih arhivističkih praksi. Razmimoilaženje u tim temeljnim stavovima obilježilo je i neke kasnije panel-diskusije.

Sljedeća sesija bila je okrenuta prošlosti i utjecaju povijesnih okolnosti na nastanak i rad pojedinih filmskih arhiva. U tom kontekstu posebno je zanimljivo bilo izlaganje Alexandra Zöllera s Filmskog sveučilišta u Babelsbergu (*Filmuniversität Babelsberg*) o Njemačkom državnom filmskom arhivu (*Reichsfilmarchiv*), aktivnom od 1935. do 1945., u vrijeme vladavine nacista. Ovaj arhiv, iako djelatnik u najmračnije doba njemačke povijesti, po mnogočemu je zadužio suvremenu filmsku arhivistiku, pa se tako ubraja i među same osnivače FIAF-a. Beatriz Tadeo Fujica sa sveučilišta Sorbonne i Alejandra Trelles iz Urugvajske kinoteke (*Cinematheca Uruguaya*) dale su kratak pregled povijesti nekoliko južnoameričkih kinotečnih ustanova koje su svoju aktivnost gradile i održavale usprkos političkoj nestabilnosti u zemljama tog kontinenta. O povijesnom kontekstu nastanka

Irskog filmskog arhiva (IFI - *Irish Film Archive*), a pogotovo o uplivu katoličke crkve na djelovanje ove iznimno agilne ustanove izlaganje je održala njezina dugogodišnja ravnateljica Kasandra O'Connell.

U trećoj panel-diskusiji pod nazivom „*Novi izazovi, nove granice*“ pričalo se o specifičnostima zaštite i restauracije “nefilmskih” zbirki u filmskim arhivima. Riječi je bilo o projektu digitalizacije analognih videozapisa u Kvebečkoj kinoteci (*Cinémathèque Québécoise*), metodama katalogizacije popratnog filmskog gradiva u Kinoteci u Toulouseu (*Cinémathèque de Toulouse*), a Stéphane Tralongo sa Sveučilišta u Lausanni definirao je principe pohrane i očuvanja zbirki filmske tehnike.

Prvi dan simpozija završio je predstavljanjem nekoliko manjih, specijaliziranih filmskih arhiva – talijanskog Filmskog arhiva pokreta otpora (*Archivio Nazionale Cinematografico della Resistenza - ANCR*), Kinoteke Burgundije (*Cinémathèque de Bourgogne*) i Židovskog filmskog arhiva „Steven Spielberg“ (*Steven Spielberg Jewish Film Archive*), s naglaskom na specifičnostima njihovih zbirki i problemima s kojima se u radu susreću. Lydia Pappas sa Sveučilišta Južne Karoline (*University of South Carolina*) i Laure Gaudenzi sa Sorbonne pričale su o sveučilišnim audiovizualnim zbirkama, kao i o važnosti filmskih projekcija na visokoškolskim ustanovama.

Izuzetno zanimljivim okruglim stolom na temu geopolitičkih specifičnosti koje su obilježile rad filmskih arhiva nekoliko, u očima zapadnjaka pomalo egzotičnih zemalja Balkana i Bliskog istoka, otvoren je drugi dan simpozija. U okruglom stolu sudjelovali su ravnatelji Albanskog filmskog arhiva (*Arkivi Qendror Shteteror i Filmit*), Makedonske kinoteke (*Kinoteka na Makedonija*) te Filmske zbirke Azerbajdžana (*Dovlat Film Fond*), dok je Nour Quayda iz libanonskog Art-kina Metropolis u kratkim crtama opisala povijest kinotečnog prikazivalaštva u toj zemlji.

Usljedila je možda i ključna panel-diskusija ovogodišnjeg kongresa, posvećena etici u suvremenim filmskim restauratorskim praksama. Brzina tehnoloških promjena i njihov ogroman utjecaj na posao restauratora uz otvaranje neslućenih novih mogućnosti potiču i brojna etička pitanja, specifična za svaki pojedini projekt zaštite i restauracije. Jeanne Pommeau iz češkog Nacionalnog filmskog arhiva (*Národní filmový archiv*) započela je svoje izlaganje upozorivši na sve prisutniji sindrom „prerestauriranja“ filmova. Kako današnja digitalna tehnologija omogućava da restaurirani film nakon restauracije izgleda „bolje“ nego u vrijeme svog nastanka, jedna od temeljnih zadaća filmskog restauratora postaje upravo odoljeti takvoj vrsti izazova. Caroline Fournier iz Švicarske kinoteke (*Cinémathèque suisse*) nadovezala se upozorivši da na ovakve prakse utječu i gledateljska očekivanja – mlađu publiku, naviklu na sliku visoke rezolucije, klasična, „nesavršena“ filmska slika nerijetko zbunjuje, a u projektima restauracije želi se udovoljiti i zahtjevima najšireg kruga konzumenata filmskog djela. Mogući odgo-

vor krije se u boljoj edukaciji publike po pitanjima povijesnog konteksta nastanka baštinskih filmova. Matthew Lee i David Walsh iz britanskog Kraljevskog vojnog muzeja (*Imperial War Museum*) detaljno su opisali postupke kojima je redatelj Peter Jackson 2018. godine digitalno preoblikovao arhivsko gradivo iz Prvog svjetskog rata u produkciji dokumentarnog filma *They Shall Not Grow Old* („Nisu imali kada odrasti“). Primijenjene radnje (bojanje slike, korištenje 3-D tehnike, mijenjanje izreza i sadržaja kadrova, doctavanje objekata, dodavanje zvuka itd.) polučile su iznimne umjetničke i estetske rezultate, narušivši, međutim, gotovo sva etička načela filmske arhivistike. Kako će sličan pristup u budućnosti biti sve učestaliji, pred arhivističkom zajednicom stoji zadatak određivanja prema takvom - spektakularnom, koliko i štetnom, načinu korištenja audiovizualnog gradiva. Za početak, važno je pravilno terminološko definiranje pojedinih postupaka, imenovanjem određenih operacija *restauracijom*, a drugih *preoblikovanjem*, *reinterpretacijom* ili slično.

U sljedećoj diskusiji fokus je bio na programskim politikama i distribuciji baštinskih filmova, pri čemu je posebno inspirativno bilo predstavljanje Bernske kinoteke (*Kinemathek Lichtspiel Bern*). Ta nekonvencionalna kinotečna ustanova s radom je započela 2000. godine kao rezultat neformalne inicijative skupine filmofila u posjedu velike zbirke kratkometražnih uradaka najrazličitijih filmskih rodova. S vremenom, Bernska kinoteka postala je jedan od prepoznatljivih kulturnih simbola tog grada - projekcije neobičnih i rijetko viđenih filmova održavaju se u ambijentu stare tvornice, dok je sama filmska zbirka, proširena zbirakama filmske tehnike i popratnog gradiva izložena kao stalni postav u ovom interaktivnom hibridu kinoteke i filmskog muzeja, u kojem se čak i poslovi kinooperatera odvijaju pred pogledima posjetitelja.

Četvrta i posljednja panel-diskusija simpozija bila je posvećena korisničkom pristupu informacijama o zbirakama, pa i samom gradivu, putem suvremenih internetskih platformi. Digitalna revolucija iz temelja je izmijenila i taj segment filmske arhivske djelatnosti. David Kleingers iz Njemačkog filmskog instituta (*Deutsches Filminstitut*) pričao je o izradi zajedničkog centralnog kataloga audiovizualnog i popratnog gradiva svih njemačkih filmskih arhiva, baziranog na arhivskom standardu EN 15907. Ovaj standard je zbog svoje interoperabilnosti i količine metapodataka koje sadrži ključan u suvremenoj audiovizualnoj arhivistici. Cecilia Cenciarelli iz Bolonjske kinoteke (*Fondazione Cineteca di Bologna*) predstavila je projekt digitalizacije i katalogizacije popratnog gradiva (fotografije, pisma, scenariji itd.) iz zbirke Charlieja Chaplina, a Matěj Strnad iz češkog Nacionalnog filmskog arhiva (*Národní filmový archiv*) ukazao je na etičke, pravne i financijske dvojbe koje u bliskoj budućnosti može izazvati besplatna internetska distribucija arhivskih filmova.

Sljedećeg dana održan je Forum drugog stoljeća (*Second Century Forum*), u sklopu kojeg su razmatrane teme vezane za globalnu umreženost i suradnju filmskih arhivskih ustanova na ostvarivanju različitih zajedničkih ciljeva. Prvi

okrugli stol bio je posvećen aktivnostima Koordinacijskog vijeća audiovizualnih arhiva (*Coordinating Council of Audiovisual Archives – CCAAA*), s posebnim naglaskom na pomoći koju svjetska arhivska zajednica može pružiti arhivima izloženim vanjskim i unutarnjim rizicima. Rachel Stoeltje, pročelnica ovog vijeća koje objedinjuje osam međunarodnih udruženja audiovizualnih arhiva, najavila je i Zajednički tehnički simpozij CCAAA-a koji će biti održan u Hilversumu u Nizozemskoj u listopadu 2019. godine.

Drugi okrugli stol Foruma tematizirao je rastuće svjetsko tržište baštinskih filmova. Zahvaljujući digitalnoj revoluciji, restaurirani klasični filmovi sve su dostupniji, što uvjetuje i povećani interes distributera i publike. Na različite smjernice u razvoju ovog tržišta pažnju su skrenuli: Bruno Deloye s TV kanala *Ciné+ Classic* koji prikazuje isključivo filmove starije od 30 godina, Gérald Duchaussoy, voditelj baštinskog programa filmskog festivala u Cannesu pod nazivom *Cannes Classics*, Vincent Paul-Boncour, ravnatelj *Carlotta Films*, distribucijske tvrtke koja filmove distribuira kako klasičnim kanalima (kinoprojekcijama i DVD-izdanjima) tako i vlastitom video-on-demand platformom te Jean Baptiste Viaud, urednik francuske video-on-demand platforme LaCinetek. Kasandra O'Connell iz Irskog filmskog arhiva predstavila je *IFI player*¹, internet-sku platformu kojom je ovaj arhiv više desetaka sati audiovizualnog gradiva iz svojih zbirki učinio dostupnim korisnicima, a Jon Wengström iz Švedskog filmskog instituta (*Svenska Filminstitutet*) pričao je o distribucijskim kanalima kojima filmovi koji se digitaliziraju i restauriraju u toj zemlji (radi se o 70-100 naslova godišnje) dolaze do publike.

U nastavku, održana je radionica FIAF-ove Komisije za katalogizaciju i dokumentiranje na kojoj su predočena iskustva korištenja povezanih otvorenih podataka (*linked open data*) u sastavljanju centralnih kataloga pojedinih arhivskih ustanova. Na radionici Tehničke komisije govora je bilo o tehnikama ponovnog ispisa na filmsku vrpcu nakon digitalne restauracije audiovizualnih djela te o metodama postizanja što realističnijeg prikaza filmske emulzije (*grain*) u digitalnoj slici.

Zadnji dan kongresa bio je, kao i uvijek, rezerviran za zasjedanje Generalne skupštine FIAF-a te za sastanke regionalnih udruženja filmskih arhiva – ACE (*Association of European Cinémathèques*), SEAPAVAA (*Southeast Asia Pacific Audio Visual Archive Association*) i CLAIM (*Coordinadora Latinoamericana de Imágenes en Movimiento*). Na Generalnoj skupštini, uz donošenje odluka o pitanjima vezanim za godišnje poslovanje FIAF-a, izabran je i novi upravni odbor ovog udruženja. Kratka predstavljajući svojih ustanova održali su *Filmoteca de la UNAM* iz Mexico Cityja i *Bangladesh Film Archive* iz Dhake – domaćini kongresa FIAF-a 2020. i 2021. godine, a za domaćina kongresa 2022. jednoglasno je

¹ <https://ifiplayer.ie/>

izabran Mađarski nacionalni filmski arhiv u Budimpešti. (*Magyar Nemzeti Filmlap*).

Nagrada FIAF-a (*The FIAF Award*) koja se svake godine dodjeljuje filmskim umjetnicima posebno zaslužnim za promicanje vrijednosti i načela filmske arhivistike, ove je godine dodijeljena velikom francusko-švicarskom redatelju Jean-Luc Godardu. Godard je nagradu primio osobno, pri čemu je upriličen zanimljiv razgovor između njega i Frédéricica Mairea, ravnatelja Švicarske kinoteke i predsjednika FIAF-a.

U bogatom popratnom programu kongresa, sudionicima je omogućen i obilazak novog Istraživačkog i arhivskog centra Švicarske kinoteke u selu Penthaz, gdje su u najmodernijim uvjetima pohranjene sve zbirke ove ustanove, dok su u kinodvorani Casina de Montbenon svakodnevno prikazivani digitalno restaurirani biseri švicarske kinematografije dvadesetog stoljeća.

Kongres u Lausanni, besprijekorno pripremljen i organiziran, još je jednom potvrdio značaj FIAF-a u povezivanju filmskih arhivista iz cijelog svijeta i važnost ove zajednice u očuvanju svjetske audiovizualne baštine. S tehničkim dostignućima digitalnog doba otvorena je potpuno nova stranica u razvoju filmske arhivistike - u tekućem desetljeću ova djelatnost postala je propulzivnija nego ikad, pri čemu je pred same arhiviste postavljena zadaća promišljenog odgovaranja na sve izazove i nepoznanice koje bliska budućnost donosi. Podsjećanjem na iskustva prošlosti i ukazivanjem na širinu i raznolikost filmskih arhivističkih praksi danas, okvir za budućnost pokušao je postaviti i ovogodišnji kongres.

Vjeran Paulinić